

JUSTIITSMINISTEERIUM

Kannatanute sensitiivne kohtlemine

Tallinn 2022

Väljaandja:

Justiitsministeerium

Suur-Ameerika 1

10141

Telefon: 620 8100

Faks: 620 8109

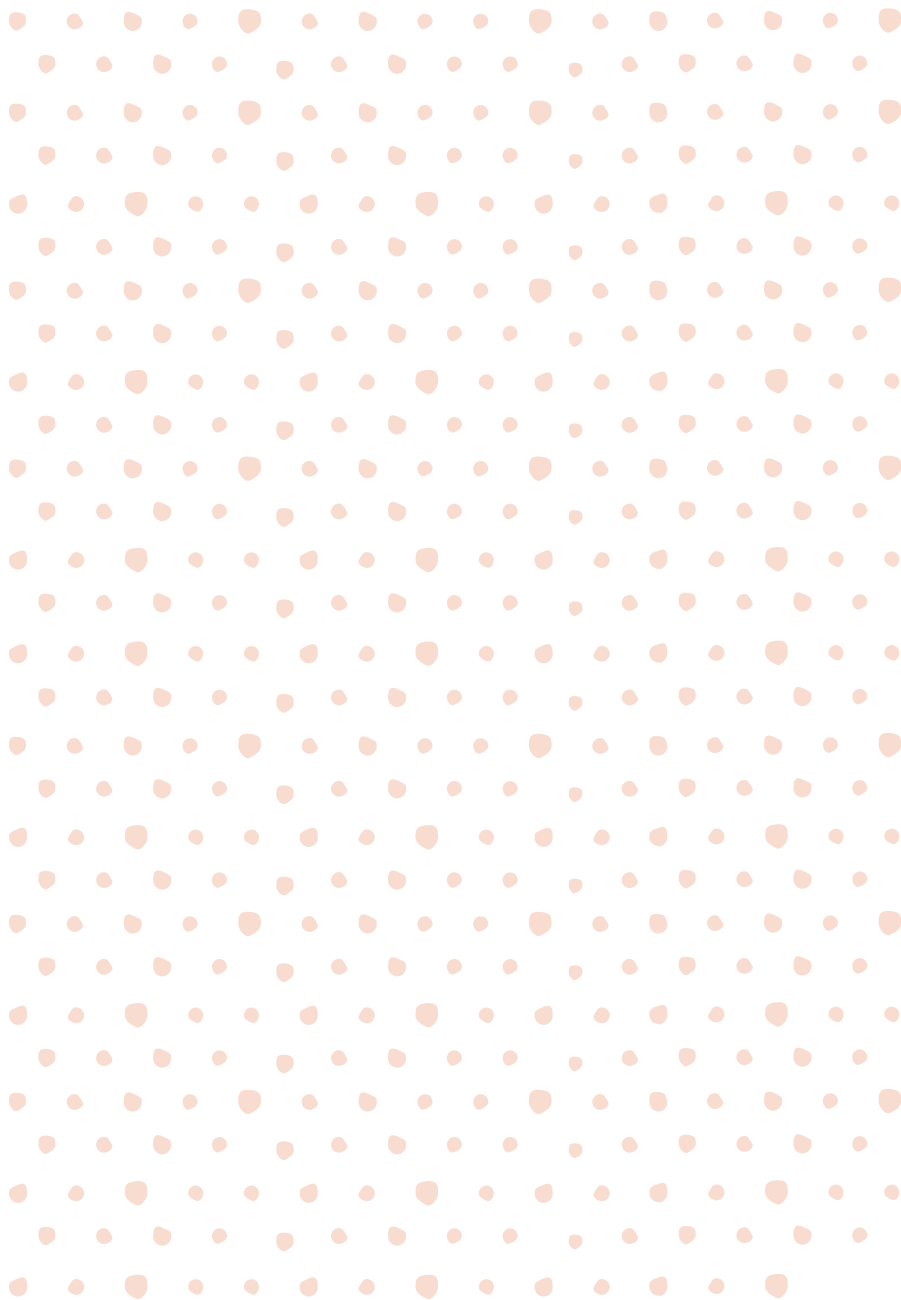
e-post: info@just.ee

Kannatanute kaitse Eestis: www.just.ee/kuriteoohvrite-kaitse-eestis

Kujundus ja küljendus: Agentuur La Ewador OÜ

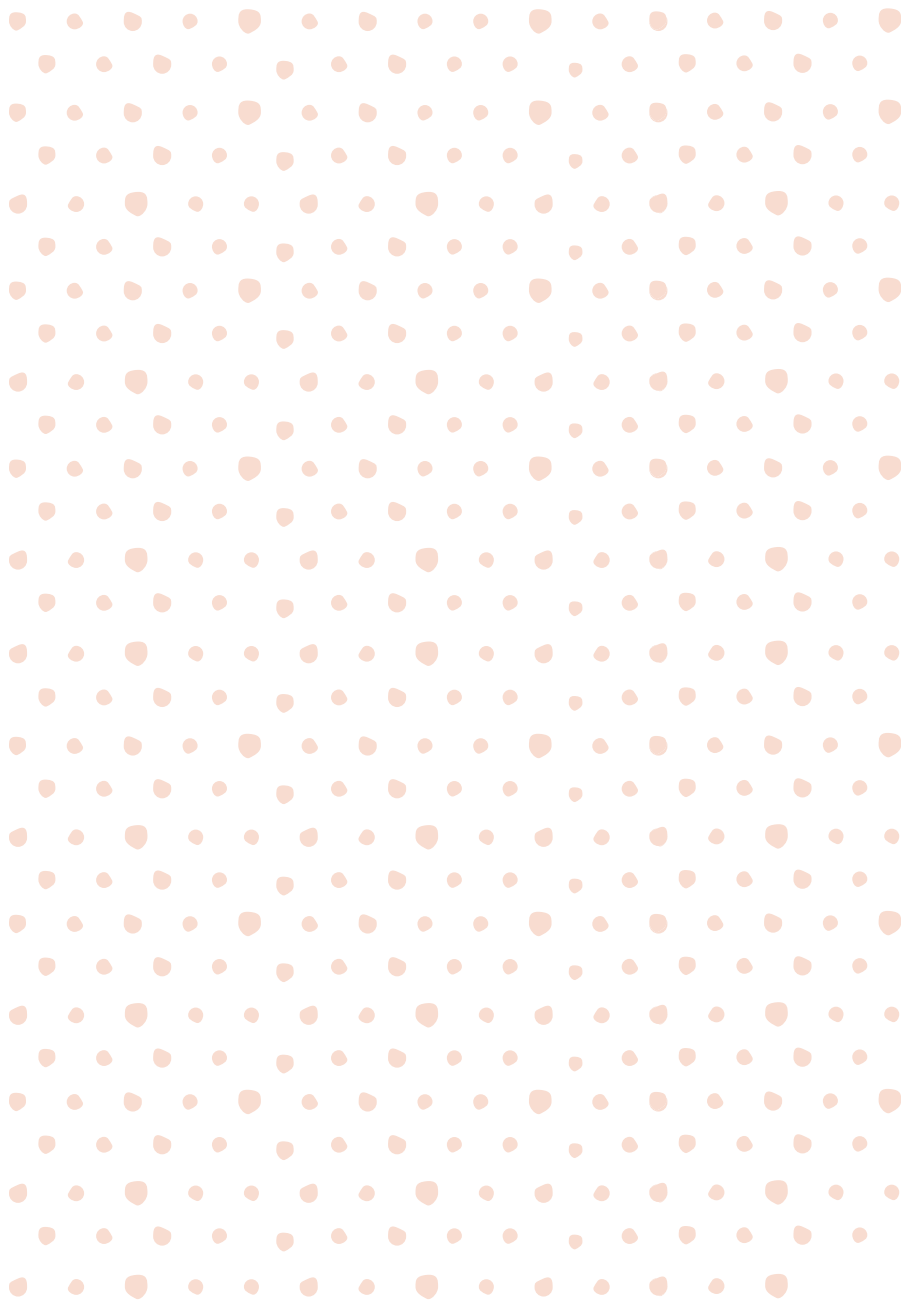
Illustraator: Triinu Silla

Originaal: Senja Sensitiveness model for Professional Jurisprudence veebileht: senjanetti.fi. Veebileht loodi aastatel 2009-2011. Käesolev materjal on tõlge veebilehe sisust 2016. aastal.

Sisukord

Kannatanute sensitiivne kohtlemine*	6
Trauma	6
Traumeeritus	6
Turvalisus	7
Juhised traumeeritud ohvriga töötamiseks	10
Juhised menetlejale	10
Perevägivald	11
Töö perevägivalda ohvritega	11
Juhised menetlejale	12
Seksaalselt väärkoheldud lapsed	13
Töö noorte seksuaalkuriteo ohvritega	13
Juhised menetlejale	15
Seksaalvägivald	16
Töö seksuaalkuriteo ohvritega	16
Juhised menetlejale	18
Erivajadusega kannatanud	18
Töö puudega vägivaldaohvritega – vaimupuuded kui erijuhtum	18
Puudega inimese vajadustega arvestamine politseis ja kohtus	19
Intellektipuudega inimese vajaduste arvestamine politseis ja kohtus	20
Välisriigi päritoluga kannatanud	20
Töö välisriikidest pärit ohvritega	20
Juhised menetlejatele	21

Kannatanute sensitiivne kohtlemine

SENSITIIVSUS:

- on kannatanute kohtlemine lugupidaval moel
- tugineb õigele informatsioonile selle kohta, milliseid raskusi on kannatanu pidanud üle elama ning millega ta hetkel kokku puutub
- tähendab kannatanu isiklike tagajärgede arvesse võtmist kannatanuga töötamisel

Kasu kannatanute sensitiivsest kohtlemisest

- Sensitiivsus annab ohvrile jõudu tegutseda. Kui ohvrit koheldakse piisava mõistmisega ametiasutuste poolt on tal lihtsam saada üle trauma tagajärgedest ning oma elus edasi liikuda.

Trauma

TRAUMEERITUS:

Traumeerituse põhjuseks on kokkupuutumine ülemäärast stressi tekitava sündmusega või sündmuste seeriaga nagu sõda, vägistamine või väärkohtlemine. See on normaalsete inimeste normaalne reaktsioon ebanormaalsele olukorrale. (Ehlers ja Clark 2000)

Trauma ohver või tunnistaja võib käituda väga erinevalt sellest, kuidas ta käitus enne traumaatilist sündmust. Traumeeritud inimestega töötamisel on suureks abiks õige arusaam psühholoogilisest traumast ja selle mõjudest.

Kes võivad traumeeritud olla?

Igaüks, kes on kogenud midagi intensiivset, ootamatut või valulikku, võib selle tagajärjel traumeeritud olla. Kuriteod ja õnnetusjuhtumid on tüüpilised trauma tekitajad ja inimene võib saada traumeeritud isegi ainult sellise sündmuse pealtnägemisest.

Suur osa inimestest paraneb järgnevate nädalate-kuude jooksul, kuid teatud juhtudel kujuneb välja posttraumaatiline stressihäire (PTSH) ning sümptomid võivad ilma ravita püsida aastaid. Püsiv PTSH tekib siis, kui inimesed töötlevad traumaatilist sündmust või selle tagajärgi viisil, mis tekitab tõsise ohu tajumise käesolevalt. Nende jaoks on sageli häiritud sotsiaalne ja erialane toimetulek. (Ehlers ja Clark 2000)

Turvalisus

Esmane on teha kindlaks, et traumasündmuse läbi teinud inimene oleks oma igapäevaelus kaitstud. Isik võib jätta oma turvalisuse tähelepanuta ning sattuda seeläbi kordustrauma ohvriks. Näiteks võib ta olla suitsidaalne, HIV-sse või mõnda teise haigusesse haigestumise või kallalolev ohu (nt kui isik elab endiselt koos oma vägivaldse partneriga). Lisaks võivad isikuvastase kuriteo ohvrid kogeda nendega juhtunu pärast suurt viha ning haududa kättemaksu, samas on teada, et selle ajal getutsevad siiski vähesed. (Ehlers ja Clark 2000)

Mis on traumaatiline kriis?

Traumaatiline kriis on tugeva füüsilise ja psühholoogilise stressi seisund. Traumaatiline kriis paneb ohvri tegutsema teisiti kui ta seda tavaliselt teeks.

Võime ohuolukorras tegutseda

Ohuolukorras käituvad inimesed instinktiivselt. Autonoomne närvisüsteem käivitab kaitsemehhanismi, mis mõnel juhul võib olla jõuline rünnak, teisel aga püüe põgeneda. Kui oht on liiga suur, halvab see inimese ja ta ei suuda üldse midagi teha. Põhjus, miks keha nii reageerib, peitub selle reaktsiooni ülesandes – teha seda, mis päästab kõige tõenäolisemalt inimese elu olukorras, kus mõtlemiseks ei ole aega. Seetõttu ei saa seda reaktsiooni muuta. Närvisüsteem otsustab silmapilkselt, mida keha peab tegema.

Mälestused sündmusest

Tavajuhul salvestuvad sündmused mälestustena, mida saab hiljem loogiliselt taastada (nn autobiograafiline mälu). Traumaatilises olukorras aga talletab mõistus ainult need üksikasjad, mis olid ohvri elu päästmisega vahetult seotud. Neid mälestusi on keeruline uurida või sõnades väljendada. Seetõttu ei pruugi traumeeritud inimene suuta sündmust täielikult kirjeldada.

Traumaatilist sündmust kogunud inimesel võib olla raske tahtlikult täielikult seda meenutada, sündmuse mälu on fragmentaarne, halvasti organiseeritud, lünklik ja ajaliselt segane. Lisaks on neil sagedasi tahtmatuid sissetungivaid mälestusi, mis on elavad ja emotsionaalsed läbielamiskogemused ning mille vallandajateks võivad olla erinevad stiimulid ja assotsiatsioonid (nt ohver muutub ärevaks tundes restoranis tualettvee lõhna, mis oli vägistajal). (Ehlers ja Clark 2000)

Tunded

Kuriteoohver tunneb end juhtunud sageli süüdi. Enda süüdistamine on viis enda täieliku abituse tunde mahasurumiseks. Mida varem ohver mõistab, et temaga võivad halvad asjad juhtuda ka ilma, et ta neid mõjutada suudaks, seda kergem on tal niisugusest emotsionaalsest pelgupaigast tagasi realsusse tulla.

Sümptomid nagu ärritumine ja meeleolu kõikumine, keskendumisraskused ja tuimus on tüüpilised reaktsioonid kohe pärast traumat. Kui inimesed ei näe seda normaalse tervenemise protsessi osana, siis võivad nad neid tõlgendada kui näitajaid enda püsivast muutumisest halvema suunas või märke ohust nende füüsilisele või vaimsele tervisele. Kõige suurema tõenäosusega vajavad professionaalset abi need inimesed, kes kogevad peamise emotsioonina viha, süüd, häbi ning tõlgendavad sündmuse ajal esinenud käitumist või emotsiooni tähenduslikult nende kohta midagi negatiivset ütlevana. (Ehlers ja Clark 2000)

Vanus

Traumaatilised sündmused mõjutavad erinevas vanuses inimesi erinevalt. Lapseeas või teismelisena kogetud traumad võivad mõjutada inimese üleskasvamist ja arengut, eriti kui need jäävad korrallikult lahendamata. Lastel võib traumaga kaasneda erinevaid häireid (lahutamisärevus vanemast) ja käitumisprobleeme (tõrges-trotslik käitumine), mistõttu vajavad nad tundlikku ja teadlikku kohtlemist (Ehlers ja Clark 2000).

Mõned näited lapsi ja noori traumeeritavest sündmustest:

- Füüsiline väärkohtlemine
- Emotsionaalne väärkohtlemine (alandavad väited, ekspluateerimine, üle võimete käivad nõuded)
- Seksuaalne väärkohtlemine
- Hirmutavate vanemate hoole all olemine
- Korduv eraldamine kallitest inimestest või nende kaotus
- Äärmuslik kiusamine
- Looduskatastroofid
- Valusad meditsiinilised protseduurid
- Hooletusse jätmine
- Vägivalla pealtnägemine

Individaalsed kogemused

Trauma mõjutab iga inimest erinevalt. Inimesed hindavad erinevalt traumasid ja/või selle tagajärgi ning esinevad individuaalsed erinevused mälu funktsioonis sündmusest ja selle ühendamisest teiste autobiograafiliste mälestustega. Lisaks erinevad ühekordse traumaatilise kogemuse mõjud pikaajalise traumeeritud seisundi mõjudest.

Põhireegel on, et inimeste poolt tahtlikult põhjustatud sündmustest on kõige raskem paraneda, sellega toime tulla, järgnevad mittetahtlikud inimeste poolt põhjustatud traumad. Looduse poolt põhjustatud sündmused on kõige väiksema keerukusastmega ning lahenevad kiiremini kui eelpool nimetatud. (Ehlers ja Clark 2000)

Juhised traumeeritud ohvriga töötamiseks

JUHISED MENETLEJALE

1. Enne kui ohvrit juhtumi osas küsitlema hakkate, küsige, kas ta eelistab mees- või naissoost ametnikku. Kui võimalik, laske ohvril valida!
2. Alustuseks selgitage ohvrile, et te peate võib-olla ebameeldivaid küsimusi küsima, sest vajate neutraalse uurimise korraldamiseks igasugust teavet.
3. Rääkige ohvriga neutraalsel, kuid viisakal ja sõbralikul moel. Veenduge, et ohvri turvalisus oleks tagatud – ründajat ei ole tabatud, elab ahistaja/partneri/elukaaslasega koos, kodu turvalisus/ennastvigastava käitumise või suitsiidirisk, kättemaksuplaan, sotsiaalse tugivõrgustiku olemasolu. (Ehlers ja Clark 2000)
4. Jätke vestluseks piisavalt aega! Nii on ohvril kergem sündmustest täielik pilt luua. Ohver võib küsitlemise ajal kogeda suurt stressi - vajadusel tehke pause.
5. Aidake ohvril nõustamise ja toetusega tegelevatele organisatsioonidele ja ohvriabile helistada.
6. Võtke arvesse, et trauma mõjutab ohvri mälu ja normaalse hakkamasaamise võimet. Palun andke kogu teave talle nii suuliselt kui kirjalikult, et ta kindlasti sellest aru saaks.
7. Julgustage ohvrit enne kohtumenetlust.

Perevägivald

TÖÖ PEREVÄGIVALLA OHVRITEGA

Perevägivald ei hõlma ainult füüsilist vägivalda, vaid selle alla kuulub ka psühholoogiline väärkohtlemine, nagu allasurumine, kontrolliv käitumine, alandamine, ähvardused ning sõpradest ja sugulastest eraldamine. See kõik kahandab ohvri eneseväärikust ja võib panna ta uskuma, et ta on vägivaldas ise süüdi. Madal enesehinnang võtab ohvri kogu vaimse energia ning tal on raske abi otsida või midagi muud ette võtta.

Kes võivad perevägivalda ohvriks langeda?

Perevägivalda ohvriks võib langeda igaüks ja ohvreid leidub kõigis ühiskonnakihtides. Seksuaalkuriteo ohvriks langemine ei sõltu inimese haridusest, majanduslikust olukorrast ega sotsiaalsest positsioonist.

Kuidas perevägivald algab ja kuidas see areneb?

Sageli algab perevägivald väikeste palvete ja tahtmistega, mis lõpuks hakkavad ohvri vabadust piirama. Hiljem muutuvad nõudmised psühholoogiliseks vägivaldaks ja seejärel hakkab kurjategija ohvri kontrolli all hoidmiseks aina enam füüsilist vägivalda kasutama.

Miks ohvril on raske vägivaldsest suhtest lahkuda?

Vägivald ei toimu kogu aeg ja see areneb etapikaupa. Alguses on kasvav pingeline, seejärel vägivald ja lõpuks on kurjategija kahetsev ja vabandab ning sama sündmuste rida hakkab tsükliliselt korduma. Rahulikel aegadel võib ohver uskuda, et kurjategija muudab end. Samuti võib ohver karta, et vägivald suureneb, kui ta üritab lahkuda ning et lahutuse korral võtab vägivaldne vanem lapsed endale. Lisaks võib ohver olla kurjategijast rahaliselt sõltuv. Vägivaldsest suhtest lahkumine on raske ja aeglane protsess, eriti kui vägivald on hävitanud ohvri eneseväärikuse ja otsustusvõime.

Millal ohver vägivaldse inimese juurest lahkub?

Mingi sündmus või probleem võib ohvrile pöördepunktiks saada. Selleks võib olla ebatavaliselt jõhker vägivaldtegu või äkki tekkinud oht laste turvalisusele. Ohver mõistab, et midagi tuleb ette võtta. Perevägivalda juhtumite uurijad peavad teadvustama, et vägivaldse inimese juurest lahkumine võib ohvris kaotusvalu ja kurbust tekitada, isegi kui suhe oli vägivaldne.

Pärast vägivaldse inimese juurest lahkumist

Isegi kui vahetu oht on möödas, võib kurjategija juuresolek ohvris ebakindlust tekitada. Tavaliselt juhtub see siis, kui ohver peab kurjategijaga kohtuma, et arutada ühisvara jagamist ja laste hooldusõigust.

JUHISED MENETLEJALE

Palun lugege ka üldisi juhiseid vägivallaohvrite kohta osas „Töö traumeeritud ohvritega“.

Nõuanded politseinikele

1. Pidage silmas, et olukord, millega kokku puutute ja mida mõjutada püüate, võib olla esimene etapp protsessis, mille tulemusena ohver lõpuks oma rasket olukorrast vabaneb. Teie ja ohvri kohtumine võib olla ohvri jaoks väga suurte tagajärgedega hetk!
2. Andke ohvrile võimalus teiega nelja silma all rääkida, ilma et kedagi teist juures oleks. Küsige vägivalla kohta otse, aga kindlasti sõbralikult.
3. Andke ohvrile mitu võimalust juhtunust rääkida, ärge kiirustage teda tagant! Sõnastage küsimused olukorra kohta ja ohvri julgeoleku kohta mitmel erineval viisil.
4. Suhtuge tõsiselt kõigesse, mida ohver ütleb. Ärge süüdistage teda selles, et ta on lasknud kuriteol toimuda!
5. Ärge unustage pere lapsi üles otsida. Nad võivad olla end ära peitnud või kodust põgenenud. Vajadusel pöörduge lastekaitse või sotsiaaltöötaja poole (**lastekaitseadus, § 27**).
6. Võtke arvesse ohvri ja tema pereliikmete vajadust kohese kaitse järele. Tehke kindlaks, kas nad saavad koju jääda või sinna naasta. Informeerige ohvrit varjupaigateenusest.
7. Füüsilise või seksuaalse väärkohtlemise korral peab ohver võimalikult kiiresti arsti juurde minema.
8. Selgitage ohvrile, kuidas esitada kuriteoteadet ja lähenemiskeelu taotlust.
9. Õppige tundma oma ringkonnas pakutavaid teenuseid. Rääkige ohvrile, kust ta võib saada abi tulevaste vägivaldajuhtumite ärahoidmiseks.

Seksuaalselt väärkoheldud lapsed

TÖÖ NOORTE SEKSUAALKURITEO OHVRITEGA

Seksuaalkuriteo ohvriks langemine mõjutab noore inimese elu kõiki aspekte ja häirib rängalt tema arengut.

Kui levinud see on?

Seksuaalvägivald, väärkohtlemine ja ahistamine on noorte hulgas väga levinud.

Kus?

Seksuaalkuritegu võib toimuda kõikjal – kodus, koolis, ostukeskuses, tänaval ja aina enam ka Internetis.

Kurjategija

Kurjategija võib olla pereliige, sõber, tuttav (sageli netituttav), võimukandja (õpetaja, treener või tööandja) või võhivõõras inimene.

Kuriteost teatamine

Noortel on sageli raske seksuaalkuriteost teatada. Selle põhjuseks on õige/sobiva sõnavara puudumine, häbi- või süütunne, osaliseks olemise tunne ja hirm avalikukstuleku, karistuse või kättemaksu ees. Veelgi enam, seksuaalne vägivald ja ahistamine võivad olla muutunud igapäeva elu tavaliseks osaks. Samuti on paljude ohvrite puhul kuriteost teatamise takistuseks see, et noorel puuduvad elukogemus ja teadmised oma õigustest.

Seksaalse enesemääramise tähtsus

Et füüsiliselt, vaimselt, seksuaalselt ja sotsiaalselt areneda, peab noorel olema vabadus oma seksuaalelu üle ise otsustada. Tahtmatutele seksuaaltoimingutele sundimine kahjustab tema arengut.

Suureks saamine

Noore inimese elus on palju muutusi. Lapsepõlve seljataha jätmine, oma vanematest sõltumatuks saamine, oma keha üle kontrolli omine, seksuaalse sättumuse ja soodentiteedi väljakujunemine, ühiskonnaliikmeks saamine, oma ideaalide ja tulevikuplaanide paikapanemine ning unistuste nimel pingutamine – see kõik kuulub suureks saamise juurde. Seksuaalvägivald ja väärkohtlemine mõjutavad noore inimese arengu kõiki aspekte.

Tagajärjed noortele

Seksaalkuritegude sümptomid varieeruvad ja võivad mõjutada ohvrit kogu ülejäänud elu, eriti kui need jäävad õigesti lahendamata. Traumajärgse stressi sündroom ja depressioon on nii noorte kui täiskasvanute puhul seksuaalkuritegude tüüpilised tagajärjed. Tulemuseks võivad olla tujutus, röömutus, ängistus, häbelikkus, agressiivsus, alkoholi liigtarbimine ja narkootikumide kasutus, oma seksuaalsuse mahasurumine või seksuaalne riskikäitumine, sõprade kaotamine ja teistsuguste sõprade omandamine, pidevad kahtlused enda suhtes ning enesehinnangu kriis. Samuti võivad ebaselgeks muutuda noore tulevikuplaanid ning väheneda tema õpimotivatsioon ja keskendumisvõime.

JUHISED MENETLEJALE

1. Noorega rääkides kohelge teda samasuguse austusega nagu täiskasvanuid. Kuulake ta ära ja võtke teda tõsiselt! Samas pidage meeles, et ta ei ole veel täiskasvanu ja veenduge, et ka tema mõistab seda. Pidage meeles, **et noored on sageli palju ebaküpsamad kui nad välja näevad.**
2. Pidage meeles, et tugiisik /ohvriabitöötaja võib noore jaoks väga tähtis olla. Kui alaealise huvid on vastuolus tema seaduslike esindajate huvidega, siis määrake talle riigi õigusabi.
3. Veenduge, et ohvri jaoks on olemas piisav toetus. Siin võivad suureks abiks olla tema vanemad ja teised ohvrile lähedased inimesed, samuti teised inimesed ja organisatsioonid.
4. Laske noorel olla teda puudutavate teemade keskmes! **Kui ohvriga on kaasas tema vanemad, õpetajad või muud isikud, siis ärge langege sellesse lõksu, et hakkate asja nendega arutama, selle asemel et vahetult ohvriga suhelda. Vanematele tuleb selgitada, et nad ei tohi menetlustoimingusse sekkuda ega selle läbiviimist takistada, vastasel korral on tõendite kogumine ja nende edasine kasutamine raskendatud.**
5. Andke noorele teada, et tema räägitav lugu on asja tõendite hulgas kesksel kohal ja seetõttu peaks ta edasi andma niipalju üksikasju kui võimalik.
6. Pidage silmas, et noorel ohvril ei pruugi olla piisavalt sõnavara, et kogetut kirjeldada. Aidake tal õiged sõnad leida!
7. Noor võib püüda end kaitsta, käitudes ärritaval, vastuhakkaval või muidu raskesti talutaval moel. Ka vaikimine võib olla viis ennast kaitsta. Pidage seda meeles ja ärge laske sellel end häirida.
8. Vahel võivad noored mõtlematult tegutseda ja oma piire katsetada. Ärge kunagi süüdistage noort selles, et ta toimis ebamõistlikult või mõtlematult ja seetõttu seksuaalkuriteo ohvriks langes.
9. Küsige noorelt, kuidas tema pere ja sõbrad kuriteost kuulates reageerisid. Teiste reaktsioonid võivad suurel määral mõjutada seda, mida noor otsustab rääkida ja mida mitte ning mida ta politseiga rääkimisest üldse arvab.

10. **Kohtuge noore ohvriga mitu korda. Pärast loo esimese versiooni rääkimist võib talle veel üksikasju meenuda!** Et rohkem teavet saada, küsige noore antud vastustel põhinevaid uusi küsimusi. Noor võib vältida „liiga palju“ ütlemist ja arvata, et pahandused tulevad väiksemad, kui ta võimalikult vähe räägib.
11. Andke ohvrile uurimise kohta selget teavet. Öelge talle, mis toimub ja miks ning veenduge, et ta saab aru. Küsige, kas ta on aru saanud ja andke sama teave talle ka kirjalikult.
12. Vältige noorega **vestleva ametniku vahetumist**.
13. Tehke koostööd lastekaitsega ja **noorte tugivõrkudega**.

Seksuaalvägivald

TÖÖ SEKSUAALKURITEO OHVRITEGA

Seksuaalkuriteo ohvriks langemisel kogeb inimene täielikku haavatavust. See kogemus võib sügavalt mõjutada seda, kuidas ohver näeb ennast, teisi ja kogu maailma. Teiste inimeste reaktsioonidel ja esimestel kontaktidel on otsustav mõju ohvri taastumisele ja võimele abi otsida.

Tegurid, mis mõjutavad seksuaalkuriteo tagajärgi

Ohvri vanusel ja arenguetapil on seksuaalkuriteo tagajärgedele tugev mõju. Mida noorem on ohver, seda tõsisemad on tagajärjed. Teismelisena seksuaalkuriteo ohvriks langemisel võivad eriti rängad tulemused olla. Muudeks otsustavateks teguriteks on veel kurjategija ja ohvri vahelised suhted, ohvri elusituatsioon, see, kas ohver on kellelegi kuriteost rääkinud ja see, kuidas teised reageerisid.

Ohvri koormat kergendavad tegurid

Ohvril on kergem, kui tal on, kelle poole pöörduda ja ta saab kogu loo ära rääkida. Samuti on suureks psühholoogiliseks abiks õige kohtlemine, õiged teadmised ja kuriteost politseile teatamine.

Ohvri koormat raskendavad tegurid

Seksuaalkuriteo toimumise ajal surmahirmu kogemine, kogetu teiste eest varjamine, aga ka hilisem osavõtmatumus nende poolt, kes peaksid

ohvrile abiks olema, teevad olukorra tema jaoks raskemaks. Ka raske vägivald või alandus teeb kogemuse psühholoogiliselt raskemini talutavaks.

Miks ohver vastu ei hakka või lihtsalt ära ei jookse?

Eriti ohtlikes olukordades tegutseb närvisüsteem omal käel, et kiire lahendus leida. Mõned ohvrid hakkavad vastu, mõned põgenevad, mõnedel juhtudel aga jääb keha justkui halvatuks ja ohver ei suuda vastu hakata ega põgeneda. See reaktsioon ei tulene mingist teadlikust otsusest.

Aga miks mitte abi otsida või kuriteost teatada, kui ohtlik olukord on juba möödas?

Traumeeritud ohvril võib olla raske mõista, et ohtlik olukord on möödas. Tema mõistus ja keha reageerivad ikka veel nii, nagu see jätkuks. Kuna traumaatilistes olukordades ei toimi mälu nii nagu tavaliselt, siis on tal keeruline teistele selgitada, mis on juhtunud.

Miks on ohvri mälestused traumaatilisest olukorrast nii erinevad tavalistest mälestustest?

Traumaatilises olukorras talletuvad vahetult ellujäämisega seonduvad üksikasjad, sündmuste hilisemaks taastamiseks vajalikud asjad aga saavad tavalisest väiksema tähelepanu osaliseks. Traumaatilisi mälestusi peaks võtma kui toormaterjali, mida võib olla raske mõista ja sõnadega selgitada.

Miks ohver arvab, et ta on kuriteos ise süüdi?

Enda süüdistamine on viis suruda maha hirmutav tunne, et ollakse täiesti abitu.

Hinnangud seoses enda vastutusega trauma ja selle tagajärgede suhtes viivad süütundeni – see oli minu süü. (Ehlers ja Clark 2000)

Kuidas on võimalik, et sama inimene langeb mitu korda ohvriks?

Kui ohvri närvisüsteem on ohtlikus olukorras keha halvanud, siis võib sama olukord korduda ka järgmisel korral, kui ta sarnasesse olukorda satub, nii et ta ei suuda jälle vastu hakata. Pealegi ei pruugi ohvril olla head oskust ohtu ära tunda, enne kui on hilja.

JUHISED MENETLEJALE

1. Selgitage väga arusaadavalt, mis igal menetluse etapil toimuma hakkab. See teave on seksuaalkuriteo ohvrite jaoks eriti tähtis.
2. Pidage silmas, et paljudel seksuaalkuritegude ohvritel ei ole sõnavara, et kirjeldada, mis täpselt juhtus ning see teeb neile juhtumist rääkimise raskemaks.
3. Tehke kindlaks, kas ohvrit ähvardati vägivaldaga, kas ta oli halvatud seisundis või muul moel kontrollimatu hirmu seisundisse viidud. Seksuaalkuritegu on võimalik toime panna ka ilma reaalselt füüsilist vägivalda kasutamata!
4. Üksikasjade kirjapanemine võib aidata ohvril juhtunut meenutada. Kui vaja, siis julgustage ohvrit kindlasti, et ta kogu loo üles kirjutaks. Kui juhtum on paberile pandud ja ohvri mälestused sõnastatud, siis saab mõnel teisel päeval ütluste võtmisega edasi minna.
5. Andke ohvrile eeluurimise lõpus võimalus omapoolseks lõplikuks seisukohavõtuks. Nii saab ta selgitada mõningaid asju, millel võib olla õiguslik tähendus.

Erivajadusega kannatanud

TÖÖ PUUDEGA VÄGIVALLAOHVRITEGA – VAIMUPUUED KUI ERIJUHTUM

Puuded

Puudeid on erinevaid ja igaühel on oma mõju. Kõigi puuete ühiseks jooneks on, et need piiravad inimese tegutsemisvõimet. Mõnedel puuetel on raskemad tagajärjed kui teistel. Ühel inimesel võib ka mitu puuet olla, näiteks ajuhalvatusega inimesel võib olla ka intellektipuue ja epilepsia.

Intellektipuuded

Intellektipuue mõjutab inimese võimet mõista ja tajuda. Mõned rasked intellektipuuded piiravad tugevasti inimese tegutsemisvõimet, teised on kergemad ja põhjustavad vaid õppimiskursusi. Mõningad intellektipuuded ei ole igapäevasuhtluses tuvastatavad, kuid uued, ootamatud ja stressitekitavad olukorrad, mis nõuavad head probleemide lahendamise oskust, võivad sellise inimese jaoks eriti rasked olla.

Puuded ja vägivalda ohvriks langemine

Puudega inimesed kipuvad teistest sagedamini vägivalda ohvriks langema. Eriti just intellektipuudega inimeste suhtes pannakse sageli toime seksuaalvägivalda.

Puudega inimeste vastu suunatud vägivalda spetsiifika

Puudega ohvrit väärkoheldakse tavaliselt lähisuhtes või kodus. Kurjategijaks on tavaliselt ohvrile lähedane isik või tuttav. Riske suurendavad kurjategija suhtumine puudega inimestesse ja ohvri sõltuvus teistest.

Puudega inimesel on sageli madal enesehinnang ja ebaselge arusaam oma keha piiridest. Samuti ei pruugi ohver olla teadlik oma õigustest ega seksuaalvägivalda mõistest üldse.

Intellektipuue aeglustab ja vähendab inimese jälgimis- ja reageerimisvõimet. Võib juhtuda, et intellektipuudega inimene ei tunne konkreetsetes olukorras esinevaid ohte ära või ei suuda kurjategija peatamiseks piisavalt kiiresti reageerida.

PUUDEGA INIMISE VAJADUSTEGA ARVESTAMINE POLITSEIS JA KOHTUS

1. Kui te ei tea, kuidas ohvri puudega arvestada, siis palun küsige ohvri käest.
2. Planeerige rahulik kohtumine, mida keegi ei häiri ja mis on piisavalt pikk.
3. Kõrvaldage esemed, mis võivad takistada puudega isikul liikuda. Näiteks kui ohver on ratastoolis, siis veenduge, et ükski mööbliese ei jää talle ette.
4. Ohvrit tuleks kohelda kui peamist klienti, isegi kui temaga on kaasas abistaja, tugiisik või tõlk. Pöörduge otse ohvri poole, mitte kellegi teise kaudu ning vaadake rääkides ja kuulates ohvri poole.
5. Tugiisik või abistaja võib ohvril uurimises osalemise kergemaks teha. Oleks hea, kui kogu menetluse jooksul saaks ohvrit toetada üks ja sama isik.
6. Selgitage välja, kas kurjategija kasutas ära asjaolu, et ohver ei saanud talle vastu hakata või oma arvamust väljendada.

INTELLEKTIPUUDEGA INIMESE VAJADUSTE ARVESTAMINE POLITSEIS JA KOHTUS

1. Väljenduge selgelt ja rääkige ühest asjast korraga.
2. Veenduge, et ohver on teist õigesti aru saanud. Esitage talle küsimusi ja korrake põhilist.
3. Toetage interaktiivset suhtlust. Joonistamine ja piltide näitamine võib teie selgitused arusaadavamaks teha ja aidata ka ohvril end paremini väljendada.
4. Uurimisel võib olla suureks abiks inimene, keda ohver varasemast ajast hästi teab. Selline tugisik saab aidata teil ja ohvril üksteist mõista ja saab ohvrit ka muul moel toetada. Palun jälgige, et tugisik ei süüdistaks ohvrit selles, et too lasi kuriteol toimuda.

Selleks, et puudega inimesega suhelda, võib olla vajalik vahendaja või tõlgi kasutamine. Arvesse tuleb võtta suhtlemise aega ning kohta.

5. Selgitage välja, kas kurjategija kasutas ära asjaolu, et ohver ei suutnud talle vastu hakata või oma arvamust väljendada.

Välisriigi päritoluga kannatanud

TÖÖ VÄLISRIIKIDEST PÄRIT OHVRITEGA

Kes on sisserändaja?

Eestisse saabuvates sisserändajateks võivad olla Eesti perede välismaalastest liikmed, välispäritoluga pered, rahvusvahelise kaitse taotlejad ja saajad, välismaalt tagasipöörduvad eestlased, välisõpilased, külalisttöötajad või ebaseaduslikult riigis viibivad sisserändajad.

Perevägivald

Välismaalaste seas võib esineda sama liiki perevägivalda nagu oma riigi kodanike peredeski. Samas võib välismaalase positsioon olla nõrgem, kuna ta ei oska keelt või ei tea siinseid ühiskonna norme ega põhiteenusid, mis temale laienevad erinevate elusündmuste korral. Mõnedel juhtudel ei tea vägivallaohver, et perevägivald on Eestis kuritegu. Samuti võivad mõned välismaalased olla ametiasutuste ja -võimude suhtes umbusklikud tulenevalt kogemusest päritoluriigis.

JUHISED MENETLEJATELE

1. Tehke kindlaks, kas ohver vajab tõlki. Leidke usaldusväärne tõlk ja broneerige ta juba aegsasti ette. Küsige ohvrielt võimalike kultuuriliste ja poliitiliste probleemide kohta seoses tõlgi kasutamisega.
2. **Leidke elukutseline tõlk, mitte pereliige, sugulane või sõber!** Kui ohver on naissoost, siis on soovitatav leida naistõlk. Mõnedel juhtudel ei saa samast etnilisest rühmast pärinevat tõlki usaldusväärseks pidada.
3. Veenduge, et ohver mõistab tõlgi dialekti, kirjastiili ja terminoloogiat.
4. Jälgige, et kirjalikud materjalid, eriti ametivõimude tehtud otsused saaksid ohvri jaoks tõlgitud ja talle piisavalt selgitatud.
5. Pidage meeles, et tõlgiga vestlus võtab kaks korda kauem, nii et planeerige vestluseks piisavalt aega.
6. Väljendage end selgelt ja selgitage kõiki keerulisi mõisteid, mida kasutate, nagu näiteks „tsiviilhagi“.
7. Pidage silmas, et välismaalastel võib olla raske oma sugulastest rääkida. Veenduge, et uurimise ajal on tagatud nii ohvri kui tema pere turvalisus.

8. Küsige vägivalda üksikasjade kohta, näiteks kas ohvrit löödi, tõugati või kisti juustest. Olge konkreetne ja selgitage, mida mõtlete. Välismaalasest ohver ei pruugi alati suuta erinevaid vägivallavorme eristada, eriti kui tema päritoluriigis ei ole preevangeelne baseaduslik.
9. Pidage meeles, et ohver võib olla kirjaoskamatu.
10. Kasutage võimalusel kannatanut toetavat isikut, et uurimine ohvri jaoks kergemaks teha.
11. Koju sisenedes peaks ekipaažis kindlasti olema naispolitseinik, et naissoost ohvrid saaksid vabalt politseiga rääkida. Kui ohver ei saa teie jutust aru, siis jälgige, et teiega oleks kaasas ka tõlk. Ohvril on õigus teada, mis toimub. Näiteks kui vägivaldlatseja ära viiakse, siis on väga tähtis, et kojujääjad teaksid, kuhu ta viiakse ja millal ta vabastatakse.
12. Arvestage, et kannatanu võib olla hirmul ja ei pruugi anda tõeseid ütluseid, ta võib karta oma pereliikmete pärast ja/või riigist väljasaatmise pärast.
13. Pidage meeles, et korteris viibijate hulgas võib olla ka inimkaubitsemise ohvreid. Õppige neid ära tundma ja kontrollige kõigi dokumente.
14. Kui olete ohvrile saatjaks, et ta saaks kodust oma isiklikud asjad ära tuua, siis jälgige, et ta võtaks kindlasti kaasa ka oma dokumentid ja ravimid.
15. Enesetappude uurimisel tehke kindlaks, kas enesetapp oli sunnitud või muul moel auvägivaldaga seotud.
16. Tõendite kvaliteet, mida on võimalik saada välisriigi päritolu kannatanutelt, on seotud sellega, milline on nende üldine hetkeolukord.

